

WESZPRÉMI ISTVÁN ELSŐ ÉLETRAJZI MUNKÁJA: SZILÁGYI (SYLVANUS) TÖNKŐ MÁRTON ÉLETE

Tóth Béla

I. Bevezetés

A debreceni Református Kollégium Könyvtárának F. 300 jelzetű kolligátumában 22. darabként található egy latin nyelvű kézirat, mely Weszprémi István (1723—1799), a későbbi nevezetes debreceni városi orvos és orvos író, eddig ismert legkorábbi munkáját tartalmazza. A kézirat címe: „Curriculum Vitae Clarissimi ac Doctissimi D. Martini Tönkö Szilágyi, celebratissimi olim in Coll. Re[forma]torum Debr[ecinensi] Professoris”, azaz: „Tiszteletes, tudós Szilágyi Tönkö Márton, a reformátusok debreceni kollégiuma egykori híres professzorának életútja”. A kézirat végén pedig ez olvasható: „Scripsit S. V. Bibliothecarius Anno MDCCL. VIII. Kal. Iulii”, vagyis: „írta S. V. könyvtáros, 1750-ben június 24-én”. E sorok fölé, pontosan az S. V. betűk fölé, a szövegéhez hasonló írással, de más tollal (s talán más tintával is) oda van írva: „Steph. Veszprémi”. Mintha a szerző minden félreértés elkerülése végett utólag teljes nevét is odaillesztette volna a kézirat alá.¹ A kézirat 13 kvart alakú számozatlan lapból áll. Az írás olvasható, s helyesírása is kifogástalan néhány kisebb helyesírási hibától (pulcerrime, pulcre) s elírástól („mensae” mense h.) eltekintve. A szöveget betűhíven közöljük. Csupán néhány mondatközi vesszőt iktattunk bele, hogy az értelmét világosabbá tegyük. Az alá írt évszám mutatja, hogy a kis mű még Weszprémi diákkorában keletkezett, mivel az író 1741-ben iratkozott a kollégiumi diákok sorába, s onnan 1752-ben távozott, hogy tanulmányait külföldön folytassa. A könyvtárosi tisztet 1747—51 között viselte.²

A kézirat nemcsak mint Weszprémi István legkorábbi ránk maradt eredeti munkája, életrajzok iránti érdeklődésének korai megnyilvánulása jelentős, hanem tartalmánál fogva is. Ti. gondos, részletes összefoglalását adja az első

1 Weszprémi István a nevét ebben az időben többnyire *V*-vel írta, de már korai aláírásai között is előfordul a *W* (l. R. 71.8. jelzetű Album a Kollégium könyvtárában). Később ez utóbbi állandósult, s a vele foglalkozó irodalom is ezt fogadta el. — Itt jegyezzük meg, hogy a kollégiumi diákok sorában két könyvtáros „Weszprémi István” is előfordult a 18. sz. első felében. Az első 1736-ban lett a kollégium tógás diákja, s neve Maróthi 1739-ben alapított kvartettjének tagjaként maradt fenn. A könyvtárosi tisztet 1740—42-ben viselte (Lásd *Varga Zsigmond: A kollégiumi nagykönyvtár*, Db. 1945., 42. old.)

2 A kéziratot Elekes György után (Debreceni Szemle, 1944.) Sükösd Mihály ismerteti röviden *Tudós Weszprémi István c. tanulmányában* (Bp., 17—18. old.). Ismertetése azonban kisebb tárgyi tévedésektől (pl.: Weszprémi a kéziratot széniorasága ideje alatt írta) eltekintve tartalmában is eltér az ifjú „bibliothecarius” munkájától. Weszprémi pl. nemhogy elhallgatná Szilágyi karteizianizmusát, hanem mint ismertetésünkéből kitűnik, erőteljesen hangsúlyozza azt, s azon sem „gondolkozik el”, „miért kerül Szilágyi Tönkőnél Descartes, ha neve egyáltalán felbukkan, Plátó és Arisztotelész szomszédságába”. A Szilágyi cocceianizmusára vonatkozó idézet is téves fordítás eredménye.

magyar kartézianus „Philosophia” írója életének, ama filozófia-tankönyv írójáéának, aki alig harminc évvel Descartes 1644-ben kiadott *Principia Philosophiae* c. művének megjelenése után — a magyar szerző munkája tulajdonképpen ennek az átdolgozása — már katedráról és írásban hirdette az Európa nagy részében még visszautasított descartes-i tanokat.³ A kis munka jelentőségét az is emeli, hogy szerzője az adatok jó részét Szilágyi Tönkö Márton fiától, Istvántól kaphatta, aki a kollégiumban professzora volt, mint erről az életrajzban értesülünk.

* * *

Az életrajz szerint Szilágyi 1744-ben (valójában 1742-ben) született a Szilágy megyei Borzáson, ahol apja, Tönkö István, Perecsényi Erdőteleki Zsigmond jobbágya s a falu bírása volt (földesura később felszabadította). A gyermek Tönkö annyira szeretett tanulni s vágyott a debreceni kollégiumba, hogy e célból kétszer is megszökött hazulról, de apja mind a kétszer visszavitte. Végre azonban elérte célját, s eljutott a kollégiumba. Itt szorgalma és tehetsége révén gyorsan haladt tanulmányaiban, s néhány kereskedő bőkezűsége (nonnullorum mercatorum munificentia) lehetővé tette, hogy külföldi akadémiára mehessen.⁴ A debreceniek továbbra sem feledkeztek meg róla: a város előjárósága 1669-ben a filozófia-tanszékre hívta meg, s az iskola igazgatásával is megbízta.⁵ „Tanárként első volt, aki a peripatetikusok és skolasztikusok veszedelmes tévedésektől hemzseggő filozófiai módszerét mellőzve, a maga korában oly nevezetes René Descartes műveit, az iskolába bevezette s hallgatói nagy tetszése mellett előadta.⁶ Tanítványai rávették, hogy előadásait írásban is kidolgozva bocsássa sajtó alá. A munka 1678-ban Heidelbergben meg is jelent, s az új rendszer alapelveit tartalmazó bevezetés után (Prooemium) I—93. 1.) általános és részletes fizikát (*Physica generalis et specialis*) foglal magába. A könyvet a szerző a kiadást biztosító kollégiumi ifjúságnak ajánlotta. A művet prózában és versben többen köszöntötték (J. L. Fabricius, hiedelbergi professzor, Köleséri Sámuel, Martonfalvi György, Páriz Pápai Ferenc). Munkássága nagy hírnevet szerzett neki.

1680-ban meghalt professzortársa, Martonfalvi, a nagynevű teológus. Ez halálos ágyán megkérte Szilágyit, hogy bibliahistóriáját (*Sacram Bibliorum Historiam*) fejezze be, s adja ki (evulgaret). Szilágyi ezt a kérést teljesítette is, és

3 Szilágyi Tönkö tanárságának kezdetétől (1670) Descartes filozófiáját tanította, s munkája 1674-ben már írásban is kész volt. Ekkor először Zürichbe küldte ki, hogy ott kinyomtassák. De a mű tartalma a zürichi papság tudomására jutott, s körükben akkora felháborodást keltett, hogy négyévi csatározás után, mely a városállam beavatkozását is magával vonta, Szilágyi kénytelen volt munkáját Heidelbergbe átküldeni, ahol az pár hónap alatt 1678-ban megjelent. Az eset történetét l. *Szilágyi Tönkö Márton „Philosophia”-ja megjelenésének körülményei* c. tanulmányomban, Magyar Könyvszemle, 1977. 3-4. sz.

4 Szilágyi Tönkö Márton három évet töltött hollandi egyetemeken: 1666: Utrecht, 1667: Franeker és Groningen, 1668: Leiden. 1669-ben tért haza, s egy évig mint „collega” (tanársegéd) működött Martonfalvi mellett a kollégiumban (L. Zoványi Jenő, Cikkei, Bp. 1940.).

5 Szilágyi tulajdonképpen Komáromi Csipkés György utóda lett (azt 1657-ben debreceni lelkészé választották) a kollégium második teológiai tanszékén, melyen feladata a bibliai nyelvek tanítása volt, de mindjárt kezdettől ő látta el az 1660-ban létesített s egyelőre betöltetlen harmadik (filozófiai) tanszék teendőit is. 1681-ben, Martonfalvi György halála után pedig az első teológiai tanszékre lépett elő. Mellette a második tanszékét Lisznyai Kovács Pál látta el.

6 Kézirat, 3. (számozatlan) lap.

a művet részletes előszóval ellátva, kiadatta a coetus ifjúságával.⁷ Martonfalvi halála után a teológia tanítása is az ő vállára nehezült. E minőségében, az élet-rajz szerint „elsőként hozta be Cocceius összes műveit Magyarországra és nehogy az erdélyi teológusok tűzbe vessék azokat, oly hathatósan védelmezte őket Apafi fejedelem előtt, hogy valamennyi magyarországi és erdélyi teológus által befogadtattak.”⁸ A „locus communis”-ok magyarázatában Amesiusot követte.⁹ Mint teológus, elsőként *Biga pastoralis* c. művét adta ki, s azt Apafi Mihály fejedelemnek ajánlotta. „Ezért mikor a fejedelem egy hadjárat során Debrecenben tartózkodott, s a kollégiumot is meglátogatta, őt, aki üdvözlését végezte, megtisztelő módon fogadta, személye elé bocsátva s beszélgetésbe ereszkedve vele. Miután pedig egy előadását is meghallgatta, ötven arannyal ajándékozta meg. Ez alkalommal (Szilágyi) a nagyszerű férfiúnak oly nagy pártfogói kegyét is elnyerte, hogy az ötezer darab kősonak akár természetben, akár pénzben való szolgáltatását ajánlotta fel, azzal a kikötéssel, hogy abból minden évben kétezer darab az iskolai coetusnak adassék, a többi háromezer pedig élete végéig Martonfalvinak jusson, annak halála után pedig tíz teljes évig Szilágyi (Sylvanus) Márton élvezze. Majd ennek lejártá után a professzorok közös hasznára szolgáljon” (9. l.). Bőkezű adományát a fejedelem oklevélben is megerősítette.¹⁰

1690-ben újból három értekezést adott ki Debrecenben a válás ügyéről, s függetlenségüknek csatolta a hűtlen elhagyásról szóló tanulmányát, „az isteni és emberi jog” (ius Divinum et humanum) szerint fejtegetve a kérdéseket, hogy az összes egyházmegyék egységesen járhassanak el.¹¹

Érdemeiért a krasznai zsinat 1699 májusában egyhangúlag püspökké választotta. Megválasztása után a zsinat egész közönsége átkísérte szülőfalujába, a közeli Borzásra, s ott iktatták be hivatalába. De tisztét csak rövid ideig tölthette be, mert 1700. január 4-én meghalt.

7 Martonfalvi György *Szent história* c. művéről van szó (Debrecen 1681, RMK. I. 1256.) — A kollégiumi coetus ez időben jelentős tankönyvkiadói munkásságot fejtett ki. Szilágyi Tönkő és Martonfalvi említett könyvei mellett kiadta pl. Lisznyai Kovács Pál *Professiones Scholasticae* c. háromkötetes munkáját (1683—1690) s *Magyarok Cronicája* c. művét (1692).

8 Kézirat, 8. old. — Coccejus (Johannes Coch, 1603—1669) német származású holland teológus volt. A reformáció megújítója, aki ennek kialakulóban levő dogmaival szemben megpróbálja a vallást újból bibliai alapokra helyezni. Felfogásában nagy filológiai készségére, kitűnő héber tudására támaszkodott: Tanai Magyarországon, főleg Debrecenben igen korán szóhoz jutottak. Erdélyben viszont az egyház vezetősége, élén Tofeus Mihály püspökkel, élesen elutasította azokat. (L. Zoványi Jenő: A coccejanizmus Magyarországon, Hornyánszky V. kiadása, Bp., 1890.)

9 Amesius (William Ames, 1576—1633) angol teológus, a puritanizmus teológiájának elméleti összefoglalója és hirdetője. Magyarországon a debreceni kollégium tanárai és a város lelkészei voltak a leghatásosabb követői. Az ő működésük alakította ki a város lakóinak azt a puritán életvitelét, melynek hatása még a 19. sz. elején is érződött (L. Tóth Béla: Debrecen és a puritanizmus, Ref. Egyház, 1974. 12. sz.)

10 Balogh Ferenc: A debreceni református főiskola alapítványi törzskönyve, Db. 1931, szerint Apafi Mihály 1660-ik évi tanszéki alapítványain kívül két kősoalapítványt is juttatott a kollégiumnak. Az elsőt 1667. jan. 21-én, meyenben 5000 db kőst rendel a kollégium javára, a másodikat pedig 1675. május 31-én (az oklevél Gyulafehérváron kelt) „a patronusitól elhagyott kollégiumnak” a dézsi aknáról annuatim 2000 kőst, „a debreceni kollégium egyik mestere (tanára) számára annuatim 3000 sókat.” Az iskola számára pedig 100—100 forint értékű sót rendelt évenként adatni (i. m. 12. l.). Ez utóbbi alapítványra utal Weszprémi munkája.

11 Szilágyi (Sylvanus) Martinus *Biga pastoralis* c. munkája 1684-ben jelent meg Debrecenben (RMK. II. 1536), a *Triga divortialis* stb. pedig 1690-ben ugyanott (RMK. II. 1659).

Forgáts Erzsébet nevű feleségétől¹² 18 gyermeke született, de halálakor ezek közül csak négy fiú élt. Közülük a legidősebb, Sámuel, aki akkor a poétai osztály tanulója volt, latin versben siratta el atyját (W. idézi a négy disztichonból álló verset). A többi három fiú közül csak István maradt életben. Ez mint atyja tehetségének örököse, az életrajz keletkezése idején már 31 éve működik a kollégiumban mint különböző tudományok professzora.¹³

Sz. Tönkö M. halálát mintegy 190 tanítványa, esperesek, lelkészek, diákok, versekben siratta el, amelyek a debreceni nyomdában meg is jelentek. Tudós munkák szerzőinek elismerésére ő maga is írt verseket.¹⁴ Nevezetes az a magyar nyelvű költeménye, melyet Debreceni Ember Pál *Szent Siklus* című könyve elé írt (A vers két első sorát W. idézi).¹⁵

1699-ben még elkezdte a zsidókhöz írott levél magyarozását, de mivel rövidesen meghalt, munkáját fia, István folytatta, aki először a filozófiának, a szerző idejében pedig a természetjog (Iuris Naturae ac Gentium) professzora volt.¹⁶ Szilágyi Tönkö Márton kéziratai a Rákóczi-féle felkelés idején mind megsemmisültek. Nagy igyekezetet fejtett ki, hogy családja számára nemességet szerezzen. 1698-ban végre ez a törekvése a váradi püspök támogatása révén sikerrel járt. Lipót császár egész családját nemesi rangra emelte.¹⁷

12 Szilágyi feleségét a *Honor Posthumus* (Szilágyi halála alkalmából írt versek, Debrecen, 1700 (RMK. II. 1989) elé illesztett életrajz szerint Faragó Erzsébetnek hívták. Ugyancsak ez az életrajz halála idejét január 3-ra teszi. Valószínű, hogy ennek a halál évében megjelent műnek az adatai hitelesek.

13 Szilágyi Tönkö István 1721-ben lett a kollégium professzora, s a teológiai tanszékre átlépő Piskárkosi Szilágyi Márton utóadaként, „philosophia”-t, azaz természettudományokat oktató Descartes rendszere, vagyis atyja tankönyve szerint. Ezt nemcsak Wespzprémi itt közölt adatai tanúsítják, hanem Szilágyi egy másik tanítványa, Polgári Mihály kéziratosa önéletrajza (kollégiumi könyvtár, R. 550.), s más adatok is.

A kötet valóban 183 verset tartalmaz. Közülük az elsőt latin hexameterekben Dobozi István „Iudex Debrecinensis” írta.

15 Szilágyi a kor szokása szerint több latin, illetve magyar nyelvű ajánló verset írt kortársai megjelent műveihez (Martonfalvi Gy., Drégelypalánki J., ifj. Köleséri S., D. Kalocsa János, D. Ember Pál munkái) v. azok halála alkalmából (Martonfalvi Gy., Nógrádi M., Köleséri S., Felvinczi S., Szenczi A. Pál). Felsorolásukat lásd Szabó K. RMK. II. 2 935. l.

16 Szilágyi T. Istvántól a fizika tanítását hivatalosan az 1742-ben professzorrá választott Szilágyi Sámuel vette át. Szilágyi István ettől kezdve tanít természetjogot 1751-ben bekövetkezett haláláig. A természetjog kollégiumi tanítását Domokos Márton, a nagy tudású, széles látókörű főbíró szorgalmazta.

17 Nemeslevele a debreceni kollégium könyvtárában található, R. 641. I. 5. jelzet alatt.

2. A kézirat szövege

Curriculum Vitae Clarissimi ac Doctissimi D. Martini Tönkő Szilágyi, celebratissimi olim in Coll. Re[forma]torum Debr[ecinensi] Professoris.

Martinus Tönkő Szilágyi in vilissimo Silvaniae vico Borzás vocato natus est Anno a.N.C. MDCXXXXIV. Patrem habuit Stephanum Tönkő, Borzasiensium Iudicem, Nobilis quondam Sigismundi Erdőteleki de Perecsén subditum, e cuius iugo servitutis Jobbagonialis dictae, Martinus hicce noster, labentibus tandem annis, manumissionem consecutus est. Puer admodum in Patria prima litterarum fecit fundamenta, mox ubi Ludimagistrum formando suo ingenio impari animadverteret, Nobilem Debreczinensium Musarum Sedem adire duxit in animum. Saepius propositum exsequi conatus, bis ex aedibus Patris se clam subduxit, at toties a Patre in via, quae Debreczinum duxit, comprehensus, toties domum reductus, et verberibus male multatus est. Unde indolem supra aetatem in eo fuisse singularem satis superque apparet, nec tamen prius quiescere potuit, quam ut id, quod petierat citissime contingeret. Foedam ignorantiae caliginem superaturus per varios casus actus, limina tandem Scholae Debrecinae salutavit, at tunc declinare probe poterat non conqueiugare: sua verba sunt in Praefatione ad Philosophiam adplicatam scripta. Mox ita praecoci in elegantiorum litterarum studio adolevit incremento, ut expectatione citius Scholasticae dignitates, sed primas et maximas semper consequeretur, semper Imperator, aut Consul, aut Praetor, nec infra Praeturam descendebat. Cum omnibus acceptus suam in studiis probaret diligentiam, Debreczinensium quoque, sed maxime nonnullorum mercatorum adiutus munificentia, exteris Musarum sedes adiit: nil aliud ubique quaesivit gentium, quam ut Reipublicae olim sanctiori proficius esse possit. Nec sua noster spe delusus est, nam ut Debreczinensium singularem in se orando adfectum subinde domi expertus est, ita in oris absentum sua benevolentia ob animi sui datas a natura dotes amplexi sunt, ab amplissimo enim, ut cetera taceam, Nostrae Urbis Magistratu ad regenda Scholae Gubernacula revocatus, et Anno MCLXIX. quinto supra vicesimum aetatis anno ad obeunda in facultate Philosophica munia sollempni ritu inauguratus est. Primus fuit, qui eliminate prius Peripateticorum et Scholasticorum perniciosos erroribus scatente Philosophandi ratione, celeberrimi sua aetate Philosophi Renati Cartesii opera in Scholam introduxit, et auditoribus summo omnium applausu praelegit. Quanta suum Praeceptorem aviditate audiverint Discipuli, inde proclive est collegere, quod non prius eum quiescere siverint, quam aliquod Philosophicarum veritatum Systema a Scholasticorum Philosophorum Logomachiis alienum adornaret, ad certissimas bonae Methodi leges delinearet et tandem prelo committeret. Multum eorum petitioni primum reluctatus tandem paruit, et opus suum sub titulo Philosophiae ad usum scholarum praesertim Debreczinensium adplicatae inter sonoros armorum strepitus vulgavit Heidelbergae Anno MDCLXXVIII. Typis exusum. Physicam hanc in duas partes divisit Auctor, in priori parte seu ut vocat, Generali Physica de rerum Naturalium principiis, Materia et Motu agit, in Physica vero speciali propius ad res Naturales explicandas accedit: praemisso tamen toti operi Prooemio, in quo ad totum Systema intelligendum lectoribus viam aperit. Sed an magis amicam habuerit veritatem, ut ipse in Praefatione de se profitetur, quam suo aevo Philosophorum Coryphaeum Cartesium, benivolus Lector iudicabit. Magna sane cura elaboratum, primum hunc ingenii sui foetum D. Stephano Dobozi Juniori, Stephani Dobozi Iudicis Primarii filio, et Almae suae Matri Scholae Debrecinae Amplissimae inscripsit Anno MDCLXXVII Quibus laudibus Auctorem extulit ob editum Systema Philosophicum, facultas Philosophica Heidelbergensis, et Io. Lud. Fabricus itidem Professor Ser. Elect. Palatino a Consilii Ecclesiasticis, videri potest in primis paginis. Adplausum Latino Carmine expressum Sam. Köleséri Ecclesiasticis Debreczinensis, et Collegae sui Georgii Martonfalvi dignum profecto meruit. Nec defuit Franc. Páriz Pápai suo officio, qui Graeco carmine tantum Philosophum prosecutus est. In docenda Philosophia iam primis

his annis ea sollertia usus est: ut ii sese felices esse depredicarent, qui eius vocem audire possent; quare in multas Celebres Ecclesias ad docendum Populum vocatus est, at frequentibus, ut ait in Dedicacione operis, Studiosorum rogationibus, tum auctoritate, et postulo Senatus effectum est, ut non nisi Debreczinensibus liceret ita felicibus esse, qui eum habere possent.

Anno MDCLXX. noster Sylvanus Collegam suum Georgium Martonfalvium antea Praeceptorem in Amesii Medullam Theologiae Exegesis laudabilem edentem Virgiliano Carmine coonestavit: idem fecit officium Anno MDCLXXV. Cum Exegeseos Amesianae posteriorem partem Debreczini in lucem publicam ederet.

Volvebatur Annus supra Millesimum Sexcentisimum Octogesimus primus, cum immortalis memoriae Vir Sacrosanctae Theologiae Doctor Georgius Martonfalvi, antea Varadiensium, ab anno vero MDCLX, quo Urbs et Arx Varadina a Turcis nobis erepta est, Professor Debreczinensium famigeratissimus diem obiret supremum, et Sacram Bibliorum Historiam morte praeventus ad finem perducere nequiret, quare suum Collegam Sylvanum in certamine mortis constitutus, adstantibus amicis obtestatus est, ut Historias a se quatuor iam libris elaboratus et Michaeli Teleki inscribendas evulgaret. Religioni duxit noster tanti viri petitioni minime parere, iussa executus est fidelissime; suo, nec non Scholae Senioris; Cantorum et Collegarum nomine Telekio Mar Marosiensis (sic) et Tordensis Co[m]mitat]uum Supremo Comiti et cet. submisit obtulit, et Praefatione, ad Lectorem directa, adornavit; in qua Catalogum eorum, qui a ferula et ductibus Martonfalvi peregre in exteras oras profecti sunt, sunt autem 80 fere, pulcherrime (sic) contexuit. Sacra haec Bibliorum Historia nostri cura promulgata, Debreczini Anno MDCLXXXI. in lucem protrusa est.

Eodem ipso, quo Martonfalvius mortuus est anno MDCLXXXI. duplici coepit Noster Sylvanus fungi munere, cum iam duodecim integris annis Philosophiam suis Auditoribus praelegeret, provincia quoque Theologiam docendi oblata est exornanda, quare omnem movit lapidem, ut Iuventutem Deo Sacram ad Eruditionis Theologicae portum felicissime perduceret. In hunc finem Fontanam et Derivativam coepit docere Theologiam, illam appellavit prout ea in Veteri et Novo Testamento pure pure exstat Subsidiium vero ad hoc ipsi minime deerat, nam Noster fuit primus, qui Cocceii opera omnia in Hungariam intulit, et ne Vulcano consecrarentur a Transylvanis Theologis, ita coram principe Apafio defendit, ut ab omnibus cum Hungaris tum Transylvanis reciperentur: hanc vero ita vocavit, quia per Consequentiam seu Mediatam seu Immediatam ex Sacro Codice eruitur et in locos communes dispescitur. In locis communibus explicandis Amesium Ducem secutus est, eumque triplici methodo Didactica, Polemica, Practica tractandum suscepit.

Cum Iuventutis Scholasticae Sacrum Ministerium meditantis praecipuum finem Ecclesiae aedificationem esse sciret, itaque arte orandi et concionandi quam Bigam Pastoralem in Libri Frontispicio appellavit, verbi Divini Candidatos pulchre (!) beavit. Adpellationis nomen ita exponit, ut Biga duabus rotis vertitur, ita Pastoris officium in Sacro suggestu duobus actibus artificio scil. orandi et concionandi consummatur. Ex quibus fontibus hoc quicquid est, auctor hauserit, ingenue in Praefatione profitetur. Opus hoc tertio muneris sui Theologici anno, Anno scil. MDCLXXXIV. Debreczini prelo subiectum est, et hanc artem in formandis cum Orationibus tum Concionibus observandum esse in adiectis duabus aprobationibus serio sommandant Venerandi duo sui aevi Senes, Petrus Körmendi Erdödiensis Ecclesiae Minister et Circumiacentium Senior; et Urbanus Ersekujvári Ecclesiae Szoboszloviensis et Tractus Debre[cinensis] Senior. Bigam suam Pastoralem Ser[enissimo] Transylvaniae Principi Michaeli Apafio I. inscripsit, eo quod cum Princeps expeditioni bellicae impliciter Debreczinum diverteret et Collegium inviseret, Nostrum Salutationis officio defungentem in conspectum et colloquium suum admissum honorifice exceperet, et ob auditam Praelectionem unicam Quinquaginta aureis donaverit, qua occasione tantam Moece-natis, optimi viri, iniit gratiam, ut quinque Millia Salium fossilium vel in Natura vel in

pecunia certissime praestanda obtulerit, ea tamen lege, ut duo millia quovis anno Scholastico coetui darentur, reliqua tria millia, non nisi Mártonfalvius ad dies usque vitae levaret, eo vero mortuo, singulari hoc beneficio, decem integris annis Martinus Sylvanus uteretur, elapso hoc termino in communem Professorum usum cederet. Munificentiam hanc in Nostrum conferri solitam Princeps sollemni testimonio firmavit, quod si modo publica Scrinia, ubi reliqua Societatis Scholasticae litteraria instrumenta adservantur, penitus excutiantur, hodie dum videri poterit.

Annus labebatur supra millesimum seccentesimum Nonagesimus, cum multorum precibus adductus Dissertationes Theologicas tres de Caussis Divortii Debreczinensibus typis evulgavit, quas Trigam Divortialem in Frontispicio adpellare placuit. Adiecit appendicis loco quartam Dissertationem de Caussis Repudii, quas singulas certis casibus et quaestionibus comprehensus Orthodoxe et Concinne secundum Ius Divinum et humanum elaborasse testis est Petrus Körmendi Pastor Ecclesiarum Cis-Tibiscanarum superintendentem, et Synodi generalis praeses in aprobatione operi praefixa, in qua maximopore commendat Venerandus Senex, ut omnes, ut vocantur, Tractus ad praescriptum horum Casuum et quaestionum in caussis matrimonialibus et sponsalibus sese conferrent.

Cum tot tantaque in Sanctiorem Rempublicam Reformatam in Hungaria Sylvani exstarent merita, in Synodo Karasznae Anno MDCXCIX. mensae (sic) Maio celebrata in locum Steph. Diószegi Pastoris loci cognominis, omnium consensione Superattendens Ecclesiarum Cis-Tibiscanarum eligitur. Quam acceptus fuerit omnibus, inde discimus, quod Karaszna in pagum vilissimum Borzasinum, ubi primum lucem adspexit, omnibus comitantibus, festivis acclamationibus oneratus, deductus est, et sollemni ritu ad obeunda Superintendentis munia inauguratus. At quod maxime dolendum est, muneri huic praeesse non potuit, nam peracti quidem, quae Virum Pium atque Christianum oportebat, pridie Nonar[um] Januar[i] Anno Christi MDCC pedum dolore ob sedentariam vitam divexatus exspiravit, et cadaver VIII. Idus, maxima doctorum frequentia humo creditum est. Ex octodecim liberis, quos ex Elisabetha Forgáts susceperat, moriens quatuor filios superstites reliquit, maximum natu Samuelem tunc artis Poeticae cultorem, qui in hunc modum fere Patrem defunctum defluit:

Squallida lugubri franguntur pectora planctu,
Perfundit teneras lacrima salsa genas.
Nam falcem Lybitina suam convertit in agrum,
Hinc nostrum, Patrem (vae) perimendo meum.
Quatuor unde manent mecum vivendo pupilli,
Quorum vita, decus, contumulata iacent.
Quae mihi sufficet, succurrite, lacryma (!) flenti,
Haeret nam planctu lingua tenella meo.

reliqui piae memoriae Viri Orphani Stephanus, Martinus et Daniel fuerunt, qui singuli praematura morte praeventi sunt, si unum excipias Stephanum, Paternarum virtutum haeredem (!), qui ab uno et triginta fere iam integris in variis Scientiarum facultatibus, Professorem Solidissimum colit, veneratur Debreczinense Collegium. Fautorem hunc et Patrem sibi Carissimum VII. Diocoesium Seniores, XXX alii V[erbi] D[ivini] M[inistri], et CL fere togati studiosi vario Carminum typis Civitatis excusorum genere moestissimi deplorarunt, Idem alios quoque Fautores, Amicos et Discipulos tacita mente fecisse nullum est dubium. Nec immerito, nam totis illis triginta annis, quibus ordinarium Professorem egerat, omnibus acceptissimum se exhibuit. Magnus Virorum Doctorum fuit aestimator, quibus illos Verbis suspexerit, testes sunt multi in publicam lucem dati libri, quorum auctoribus adplausum adicere officium esse ratus est. Celebrantur praeter alios, Versus Hungarici in Laudes

Paulli(!) Ember Sanctum Siclum lingua Vernacula sibi familiarissima edentis, ubi Noster Veneranda canitie Senex, eo anno qui mortem praecessit, sic se ad modulandum excitat:

Nosza, Veterane, caneque Poeta, vessed kezed lantra,
mert van igaz oka, vagyon még te nállad Poetica Tuba.

idem officium praestitisse Stephano quoque Czegledio, cum Librum sub titulo Sion Vára ederet, omnibus fere notum est. Enodationem Epistolae ad Hebraeos missae Anno MDCXCIX publice ad Calamum Discipulis dictare coepit, sed morte praepeditus in cap. V. explicando substitit, continuationem operis Filius Stephanus, Emeritus Philosophicarum facultatum, nunc vero Iuris Naturae, ac Gentium Professor ordinarius in se suscepit exornandam. Spes non vana est fore, ut eo aliquando beatos nos esse intelligamur. Manuscripta, quae varia fuerunt, temporum iniuria in tumultu Rakotziano omnia interciderunt. Procul dubio Philosophica quoque Theoretica, et eiusdem usus in Sacro Theologica, quam Peculiari tractatu se editurum in Praefatione ad Philosophiam Adplicatam adiecta promisit, idem fatum experta est, nec de Quadriga, in Triga Divortiali orbi litterato promissa, aliud dicere iubet tanti Viri in laborando diligentia. Praetereundum non est, qua cura in id incubuerit, ut emancipatio se iam a iugo Erdótelekiano se omnemque posteritatem in Nobilitatem Hungaricam, a qua sui Maiores pridem defecerunt, studiose vindicaret. Anno demum supra Millesimum Sexcentisimum Nonagesimo Octavo, Opera Episcopi Varadiensis Augustini Benkovits Fautoris sui optimi, id impetravit, ut datis Privilegiorum Nobilitarium tabulis Leopoldus Magni Nominis Imperator in libertatem vere Hungaricam, illum, eisque posteros utriusque sexus adsereret.

Steph. Veszpremi
Scripsit S. V. Bibliothecarius,
Anno MDCCL. VIII. Kal. Iulii.

The first biography by István Weszprémi: the life of Szilágyi (Sylvanus) Tönkö Márton

Béla Tóth

In the Debrecen Calvinist College Library, the F 300 section No 22 guards the yet unpublished first manuscript by István Weszprémi (1723–1799), later famous doctor and writer, which he wrote at the time when he was student librarian at the College in 1750.

The manuscript is of interest also because it describes the life of Szilágyi (Sylvanus) Tönkö Márton, (1642–1700), who was a well known professor at the College, and as an old man was elected bishop of the Trans-Tisza region. Weszprémi gives an account of the professor's work and publications, and rightly refers to the „Philosophia ad usum scholarum, praesertim Debrecinae applicata” (published Heidelberg, 1678) as his greatest work. This book gave voice to the chartesian philosophy for the first time in Hungary. The author also points out, that giving propaganda to the theological views of the Dutch Coccejus (Johannes Koch), he planted the latest theological views of his time in Debrecen. The biography mentions the different rewards bestowed on Szilágyi: Mihály Apafi I, prince of Transylvania gave him the right to saltmining, Emperor Leopold I raised him to nobility; we learn about his family and how he was elected bishop, we even learn about his activity as a poet, since following the custom of his time he greeted his friends and colleagues in verse.

Первая биографическая работа Иштвана Веспреми: житие Мартона тенке Силади

Бела Том

Первая, до сих пор неопубликованная рукопись Иштвана Веспреми (1723—1799) находится в библиотеке дебrecенской Реформатской Коллегии под номером 22, обозначенным Р-300 в искусственном сборнике.

Иштван Веспреми написал эту работу ещё будучи библиотекарем Коллегии в 1758-ом году.